

JOHN IRVING SVĚT PODLE GARPA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Duncan se dobře pamatoval, a jednou Garp s Helenou i Duncanem pozorovali Walta, jak upřeně sleduje moře. Stál po kotníky ve vodě zpěněné příbojem, hleděl do vln a po předlouhou dobu neudělal ani krok. Rodina sešla ke břehu za ním, aby si s ním promluvila.

„Co to děláš, Walte?“ zeptala se ho Helena.

„Co to hledáš, ty pitomče?“ zeptal se ho Duncan.

„Zkousím, kdybych zahlídl toho spodního výra,“ odpověděl Walt.

„Cože?“ zeptal se Garp.

„Spodního výra,“ odpověděl Walt. „Rád bych ho uviděl. Jak je velkej?“

A Garp s Helenou i Duncanem jenom zatajili dech; uvědomili si, že po všechna ta léta se Walt hrozil nějakého obrovitého výra na způsob nějaké chlupaté ropuchy číhající u břehu, aby ho vcucla a stáhla do moře. Příšerného Spodního výra.

[...]

Mezi Helenou a Garpem se stal Spodní výr klíčovým výrazem pro strach. Dlouho poté, co tu obludu Waltovi vysvětlili („Vír, s měkkým i, pitomče, ne výr s tvrdým!“ hulákal na něho Duncan), si Garp s Helenou tu obludu vybavovali a vyjadřovali tak svůj vlastní pocit nebezpečí.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z poslední čtvrtiny knihy, kdy už je Walt po smrti a Garp vzpomíná, jak si spletl výra a vír.

Jenny Fieldsová pracovala jako zdravotní sestra, starala se o vojáky. Ošetřovala také technika, seržanta Garpa, který se po nehodě choval jako dítě a jedinou radost mu dělala masturbace. Jenny s ním počala dítě, to se však narodilo až po otcově smrti. Dostalo jméno T. S. Garp.

Jenny získala místo na Steeringské chlapecké škole. Hodně četla a navštěvovala všechny přednášky. Garp zde vyrostl s dětmi Percyovými, jejichž rodiče Jenny nesnášela. Percyových pes Trop jednou ukousnul Garpovi kus ucha.

Když bylo Garpovi patnáct, přistěhoval se do Steeringu nový trenér řeckořímského zápasu s dcerou Helenou. Helena byla velká čtenářka a řekla Garpovi, že si jednou vezme jedině spisovatele. Garp se rozhodl být spisovatelem.

Garp absolvoval střední školu a získal první sexuální zkušenost s Cushie Percyovou. Stále ale myslel na Helenu, dopisovali si. Bylo rozhodnuto, že na vysokou půjde Garp do Vídně a matka tam jela s ním. Ve Vídni se Garp pokouší psát povídky a Jenny píše autobiografii. Garp naváže vztah s prostitutkou Charlotte, která je o mnoho starší než on. Konečně rozepsal povídku, která mu připadala dobrá – nazval ji Penzion Grillparzer.

Jenny dopsala svůj životopis Sexuálně podezřelá a rukopis poslala k posouzení Heleně. Charlotte zemřela a po její smrti dopsal Garp svou povídku. Také on ji zaslal k posouzení Heleně.

Jenny se díky knize stala proslulou feministkou. Garp se domluvil s Helenou na svatbě, ačkoli jim bylo teprve devatenáct. Vzali se a měli syna Duncana. Garp nepracoval, živily ho matka a žena. Jednou v parku zachránil děvčátko a chytil násilníka. Svě ženě byl jednou nevěrný s dívkou, která hlídala Duncana. Helena čekala druhé dítě.

Helena získala nové místo a spřátelila se s kolegou Harrisonem Fletcherem. Z jeho ženy Alice a Garpových se stal manželský čtyřúhelník. Pomohlo až odstěhování Fletcherových. Garpovi měli druhého chlapce, Walta. Garp dopsal druhý román, ten se ale nesetkal s úspěchem.

Garp obstarává téměř celou domácnost, zatímco Helena rodinu živí. Duncan by rád přespal u kamaráda Ralpa, ale Garp se o něj bál, a tak vyprávěl Waltovi jeden ze svých příběhů s ponaučením. Potom ho musel převyprávět tak, aby se to líbilo Heleně.

Garp dovolil Duncanovi, aby spal u kamaráda Ralpa. V noci mu to nedalo a šel se podívat k domu paní Ralphové. V domě byl nepořádek, podivný mladík a téměř nahá paní Ralphová, tak Garp radši odnesl Duncana domů.

Helena si začala se svým studentem Michaellem Miltonem. Snažila se, aby to Garp nezjistil, ale bývalá Miltonova milenka to Garpovi řekla. Garp se s Helenou domluvil, že Helena vztah s mladíkem okamžitě ukončí, a jel zatím se syny do kina. Milton se přijel rozloučit a Helena mu v autě před domem naposledy poskytla orální sex. V tu chvíli přijel Garp se zhasnutými světly.

Helena při nárazu auta do auta ukousla Miltonovi tři čtvrtiny penisu a zlomila si klíční kost. Duncan přišel o oko, napíchnul se na rozbitou řadicí páku, a Garp měl zlomenou čelist. Všichni se léčili u Jenny v sídle Dog's Head Harbor. Na konci kapitoly vyjde najevo, že Walt při nehodě zemřel. Helena by chtěla další dítě, poradil jí to Harrison Fletcher.

Garp dopsal třetí román, podle jeho nakladatele je ještě šílenější než druhý. Hezká vdaná žena byla odvezena a znásilněna mladíkem. Než ji stačil vyšetřovatel Benzenhover najít, zabila násilníka přímo při znásilnění nožem.

Garpovým se narodila malá Jenny. Garp chtěl, aby měl jeho třetí román úspěch za každou cenu. Jeho nakladateli se kniha nelíbila, ale uklízečka v nakladatelství ji označila jako pravdivou, a tak se nakladatel podvolil. Napsal lákavou záložku a poslal manžele Garpovy do Vídně, aby Garpa ochránil před reakcemi čtenářů. Kniha se prodávala dobře.

Po několika týdnech pobytu volala do Vídně Roberta, že byla Jenny Fieldsová zastřelena při vystoupení. Garpovi se ihned vrací. Garp šel v ženském přestrojení na matčin pohřeb, protože tam směly jen ženy. Byl prozrazen. V letadle se seznámil s Ellen Jamesovou, kterou ve 12 letech znásilnili a vyřízli jí jazyk. Nyní osiřela a Garp jí nabídl nový domov u nich. Po návratu domů do Steeringu zjistil, že v noci zemřel Helenin otec Ernie. Minulou noc zemřel také Špekoun Štěpán (pan Percy), a tak se konaly dva pohřby. Dům Percyů byl na prodej a Garp se rozhodl, že ho koupí.

Garp založil nadaci Jenny Fieldsové, ubytovával ženy a rozdával jim peníze. Helena a Roberta mu pomáhaly. Ellen Jamesová napsala a zveřejnila článek, ve kterém vysvětlila, proč není členkou hnutí Ellen Jamesové. Když stoupenkyně hnutí zjistily, že Ellen bydlí u Garpa, začaly ho nenávidět. Jedna z nich ho chtěla přejít, ale Garp díky přítomnosti Spodního výra (pocitu strachu) vycítil nebezpečí a uskočil za zídku. Uvolil se, že veřejně přečte svoji první povídku. Duncan ji ilustroval a John Wolf ji vydal jako knihu. Také Helena cítila přítomnost Spodního výra, ale netušila, jak se projeví. Garpa zastřelila Plína Pú Percyová v tělocvičně, kde trénoval zápas. Stala se členkou hnutí Ellen Jamesové, nechala si vyříznout jazyk a Garpa nenáviděla. Helena ovdověla ve 33 letech.

Závěr knihy popisuje další životní osudy všech postav.

- **téma a motiv**

téma: Spodní výr a vysvětlení tohoto pojmu

motiv: moře, rodina, výr a vír

- **časoprostor**

prostor: USA, škola ve Steeringu, Vídeň aj., úryvek – někdy v minulosti, když byl ještě Walt naživu

čas: konec druhé světové války–70. léta 20. století, v úryvku pláž u moře

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá z osmi odstavců (+ jeden další byl vynechán), z toho tři tvoří pásmo vypravěče a pět tvoří přímá řeč.

Děj knihy je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román (fiktivní biografie)

- **vypravěč / lyrický subjekt**

Příběh je vyprávěn er-formou, vypravěč je vševědoucí.

- **postava**

Duncan – starší syn Garpových, nazývá svého bratra pitomcem, ale má ho rád

Garp – hlavní postava příběhu, milující a starostlivý otec dvou (později tří) dětí, někdy je své ženě Heleně nevěrný, ale miluje ji, nepříliš úspěšný spisovatel, známý spíše kvůli tomu, že je synem feministky Jenny Fieldsové

Helena – Garpova manželka, dcera trenéra, učitelka literatury, není rodinný typ (domácnost obstarává Garp), ale dovede se o rodinu postarat

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vypravěče ve 3. osobě (er-forma), spisovný jazyk

přímé řeči – označeny uvozovkami, promlouvá Helena, Duncan, Walt, Garp

- **typy promluv**

dialog rodiny Garpových

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

vulgarismus *ty pitomče*

nespisovné slovo *velkej*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton *voda zpěněná příbojem, předlouhá doba*

hyperbola *po předlouhou dobu neudělala ani krok, po všechna ta léta*

synekdocha *Rodina sešla ke břehu za ním, aby si s ním promluvila.*

metonymie *zatajit dech, Spodní výr (= strach)*

přirovnání *obrovitý výr na způsob nějaké chlupaté obludy číhající u břehu*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. polovina 20. století až současnost

John Winslow Irving (* 1942)

- rodné jméno John Wallace Blunt, Američan
- spisovatel a držitel Oscara za scénář k filmu Pravidla moštárny
- jeden z nejčtenějších autorů současnosti
- je nemanželským dítětem bohaté Helen Winslow, která nechtěla, aby John poznal pravého otce – profesora ruských dějin
- matka se později vdala za učitele prestižní školy Irvinga, který Johna adoptoval; svého biologického otce nepoznal
- Johna v jedenácti letech pohlavně zneužila starší žena
- během studií navštěvoval kurz tvůrčího psaní
- byl univerzitním profesorem anglické literatury 19. století
- pracoval také jako trenér zápasu, rozhodčí a sám soutěžil – má za sebou několik operací
- poprvé se oženil r. 1965 (bylo mu 23) a měl dva syny, s druhou manželkou má třetího syna
- roku 2007 byl léčen z rakoviny prostaty

- Irving vždy začíná psát novou knihu tak, že napíše její poslední větu

- knihy jsou autobiografické (zápas, zneužití starší ženou apod.)

Svobodu medvědům, Pitná kúra, Manželství do 158 liber – první málo úspěšné romány

Hotel New Hampshire – rozpracovaná povídka Penzion Grillparzer z románu *Svět podle Garpa*

Pravidla moštárny – román řešící problematiku potratů

Modlitba za Owena Meanyho – příběh o Meanym a jeho kamarádovi

Pokus o záchranu Čuňáka Sneeda – soubor povídek

Syn cirkusu, Imaginární přítelkyně, Rok vdovou, Čtvrtá ruka, Dokud tě nenajdu, Poslední noc na Klikaté řece

V jedné osobě – zatím poslední Irvingův román

- **literární / obecně kulturní kontext**

Světová literatura 2. poloviny 20. století

Americká literatura 2. poloviny 20. století

Současná světová literatura

Americká literatura 2. poloviny 20. století:

Woody Allen (* 1935)

- tvůrce autorských filmů, spisovatel, klarinetista

dílo: *Bez peří, Nepijte vodu, Vedlejší účinky*

Ken Kesey (* 1935–2001)

- považován za člena beatnické generace

dílo: *Vyhoďme ho z kola ven*

Robert Fulghum (* 1937)

- spisovatel, pastor, učitel kreslení, kytarista

dílo: *Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce, Ach jo, román Drž mě pevně, miluj mě zlehka*

George R. R. Martin (* 1948)

- autor historických fantasy románů

dílo: série *Píseň ledu a ohně*

Dan Brown (* 1964)

- autor thrillerů

dílo: *Andělé a démoni, Šifra mistra Leonarda, Inferno*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Svět podle Garpa – kniha mapuje celý život spisovatele T. S. Garpa a ukazuje nám, jakýma očima se díval na svět

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Spletitost mezilidských vztahů je stále aktuální. Neaktuální je doba, ve které se příběh odehrává.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kniha nemá konkrétního adresáta.

- **určení smyslu díla:**

Garp žil naprosto odlišný život než jeho vrstevníci, ale žil ho naplno a nepromarnil ani den.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Jedná se o čtvrtý a první úspěšný Irvingův román (první tři nebyly úspěšné). Vydán roku 1978. *Svět podle Garpa* se stal bestsellerem a patří mezi autorovy nejznámější knihy. Také v tomto románu je mnoho autobiografických prvků (dítě bez otce, zápas, hlavní hrdina spisovatel...).

Knihy měla nesmírný ohlas a vzbudila vlnu „garpomanie“ – Američané nosili tričko s nápisem Věřím v Garpa.

- **tematicky podobné dílo:**

Eduard Bass – *Cirkus Humberto*: román sleduje životní příběh Václava Karase od dětství až po stáří

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Americký film z roku 1982 s Robinem Williamsem v hlavní roli se snaží zachytit všechny důležité momenty z knihy, ale nezachycuje hloubku, kterou kniha má. Film má od diváků 70 %. V jedné z menších rolí (trenéra) hraje sám Irving.